

Ottermaatregelen in Noord-Holland

Lutra lutra

Annemieke Bergfeld

Inleiding

Het zoetwatermilieu mag zich tegenwoordig verheugen in een algemene belangstelling. Een gevolg van het feit dat de achteruitgang van de kwaliteit van het water nu ook een bedreiging voor de mens wordt. Zuiveringsinstallaties kunnen steeds regelmatig de hoeveelheid vervuiling niet meer aan en dan moet er gestopt worden met het inlaten van water voor drinkwater.

Dat al zeer lang rietvogels niet voldoende nestgelegenheid vinden, de Roerdomp zijn camouflagetruc niet meer kan uithalen, de vissoorten zijn gereduceerd tot slechts enkele in grote aantallen en dat de Otter Neerlands wateren, terecht, de rug heeft toegekeerd, werd niet als alarmerend gezien.

Maar laten wij de positieve draai op zichzelf beschouwen en hopen dat deze niet stopt als het directe gevaar voor de mens is weggenomen.

Er zijn al heel wat nota's geschreven waarin verbetering van het zoetwatermilieu wordt nagestreefd. In een van deze nota's, het natuurbeleidplan, staat de natte ecologische infrastructuur centraal. Om een ecologische infrastructuur zo optimaal mogelijk te laten zijn worden aan deze structuur een of meer soorten gekoppeld. Deze soort moet representatief zijn voor de levensgemeenschap en de eisen die het dier of de plant aan zijn leefmilieu stelt zullen die van de andere soorten moeten overkoepelen.

Voor de natte ecologische infrastructuur is de Otter een bruikbare soort. De Otter staat aan de top van de voedselketen van het zoete water. Omgekeerd betekent dit dat de Otter het grootste leefgebied nodig heeft (zie figuur 1). Met andere woorden als wij het watermilieu aanpassen aan de eisen die een Otter aan zijn leefgebied stelt, dan wordt automatisch het leefgebied van vele andere aan zoet

water gebonden dieren en planten verbeterd.

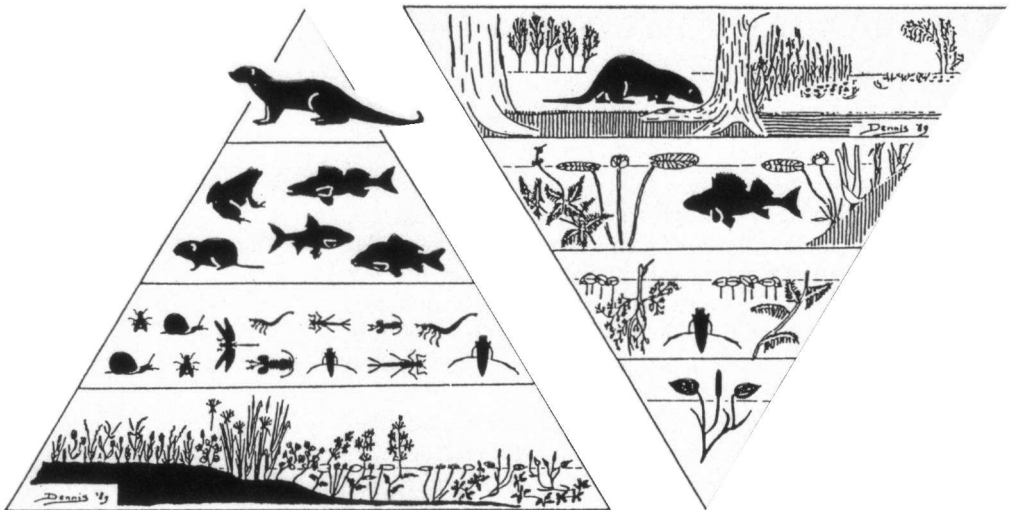
De Otter is dus een indicatorsoort; hij wordt ook wel 'de ambassadeur van het zoete water' genoemd. Gaat het met de Otter goed, dan zit het met de kwaliteit van het water en de oevers ook wel goed.

Vandaar dat zoveel planten aan de Otter worden opgehangen, wat veelal in de titel tot uitdrukking komt. Toch moet met nadruk gesteld worden dat deze planten niet bedoeld zijn om een diersoort te beschermen, maar dat het gaat om het herstel en de bescherming van een hele levensgemeenschap.

De Otter *Lutra lutra*

De Otter behoort tot de familie *Mustelidae*, de marterachtigen. Het zijn solitair levende dieren en over het algemeen, ook in Nederland, nachttactief. In Schotland is er een populatie dagactief, dat kan met de rust in dat gebied te maken hebben, maar ook de nacht/dagactiviteiten van hun prooidieren kunnen een oorzaak zijn. In Schotland zijn de vissen nachttactief en zijn daarvoor overdag makkelijker te pakken te krijgen. De Otters kunnen vijftien jaar oud wor-

den en ze zijn op één à anderhalfjarige leeftijd geslachtsrijp. Jongen werpen en grootbrengen is niet seizoengebonden; jongen kunnen in alle maanden van het jaar worden waargenomen (bij een gezonde populatie althans!). De Otter werpt drie tot vier jongen in een zeer rustig, beschermd hol. Ook de omgeving van het hol moet aan strenge rusteisen voldoen, aangezien zij er een lange tijd zullen verblijven. De jongen openen na 30 tot 35 dagen hun ogen en worden tot twee maanden volledig gezoogd. Pas daarna gaan de jongen vast voedsel tot zich nemen en komen ze af en toe het hol uit. Op een leeftijd van vier maanden gaan ze met hun moeder mee om de techniek van het jagen te leren en zijn ze op dat moment niet meer strikt gebonden aan hun geboortehol. Ze blijven ongeveer een jaar bij hun moeder. De Otter is een viseter, 80 tot 90% van hun voedsel bestaat uit vis. Zij hebben echter geen onderhuids vet wat hen in het water tegen koude beschermt. De lucht in de donzige ondervacht houdt hen warm. Daarom is de pelsverzorging van levensbelang; blijft deze verzorging achterwege dan ver-

liest de pels zijn warmte-isolerend vermogen en sterft de Otter.

Zij leefgebied beslaat gemiddeld 10 km², het leefgebied van een mannetje kan dat van twee vrouwtjes overlappen. De oeverzone is een belangrijk gebied voor de Otter. Hij maakt lange tochten langs wateren om onder meer zijn leefgebied te inspecteren. Ook voor het vinden van een partner of open water in strenge winters worden lange trektochten ondernomen.

Verder worden de oeverkanten door de Otters gebruikt als communicatiesysteem. Door middel van hun uitwerpselen ('spraints') en reuksporen ('ottergeil') maken zij hun aanwezigheid bekend. De spraints zetten ze het liefst af op opvallende plekken. De eisen die een Otter aan zijn leefgebied stelt zijn, kort samengevat:

1. de oevers hebben een dichte vegetatie van brede rietkragen en laagblijvend struikgewas
2. de oeverkanten zijn flauw oplopend om makkelijk in en uit het water te komen
3. er moet goed viswater zijn: twee tot drie meter diep, helder en met een gevarieerde visstand
4. de aanwezigheid van een

aantal absolute rustplaatsen om hun jongen te werpen en groot te brengen

5. een doorlopende oeverborm onder bruggen
6. veilige oversteekplaatsen bij kruisingen van wegen
7. schoon water en schone waterbodems.

Plannen

Het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft een otterherstelplan uitgebracht, waarin aanbevelingen worden gedaan om tot herstel van het leefgebied van de Otter te komen (zie Huid en Haar (8) : 4 191-196).

In het plan worden enkele kerngebieden aangewezen; dat zijn gebieden waar de mogelijkheden aanwezig zijn, althans realiseerbaar zijn, voor een otterpopulatie om zich te kunnen handhaven. Eén van deze kerngebieden is Noord-Holland boven het Noordzeekanaal.

Bijna tegelijkertijd is met gedeeltelijke subsidie van de provincie Noord-Holland een otterplan uitgegeven waarin de knelpunten en mogelijkheden voor otterleefgebieden worden aangegeven voor het gebied boven het Noordzeekanaal. Als derde ligt er een regionaal plan voor de Schagerkogge en omgeving, waarin

Voedselpiramide en omgekeerde leefgebied piramide.

Uit: Ringenaldus et al (1989).

niet alleen de knelpunten worden aangegeven, maar tevens oplossingen worden aangedragen. Deze drie plannen gecombineerd vormen een compleet plan voor de ontwikkeling van een ecologische infrastructuur ten behoeve van de levensgemeenschap van het zoetwatermilieu in Noord-Holland. Gelukkig heeft de provincie zich niet beperkt tot het uitbrengen van een plan, maar heeft ze ook de eerste stappen gezet om tot uitvoering te komen. Er wordt momenteel een uitvoeringscommissie gevormd, waarin vele organisaties betrokken zullen worden. De te nemen maatregelen zullen ten slotte ook door vele organisaties moeten worden uitgevoerd. De maatregelen behelzen aanplant van struiken; aanpassingen bij wegen en bruggen; ontwikkelen en stimuleren van ander oever- en waterbeheer; het schoonmaken van het water zelf, deels door het terugdringen van vervuiliingsbronnen. Iedere organisatie kan op zijn eigen terrein zijn bijdrage leveren.

Sommige maatregelen vergen geen extra financiële offers en blijken door een andere ma-

nier van denken haalbaar te zijn. Als voorbeeld hiervan kan het herstel van de oeverbeschoeiing aan het Waardkanaal genoemd worden. In plaats van automatisch betonnen elementen te gebruiken heeft het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier zich laten voorlichten over natuurvriendelijke mogelijkheden. Men heeft gekozen voor een bescherming met behulp van schanskorven net er achter een plasberm met brede rietkragen. De uitvoering kost geen cent meer (het jaarlijks onderhoud zal waarschijnlijk zelfs goedkoper worden, omdat de nieuwe rietkragen maar één keer in de drie jaar gemaaid hoeven te worden) en, voor de otterwerkgroep uiteraard het belangrijkste, het kanaal krijgt een ecologische waarde: voor een zo belangrijke verbindingszone een vereiste. Vele mogelijke ottermaatregelen zijn al gepubliceerd. Een ruime keuze voor oplossingen, waarvan dus een groot aantal niets meer vereist dan een mentaliteitsverandering: een andere kijk op onze omgeving en een erkenning van een medegebruik door vele andere levensvormen die gelijksoortige rechten hebben als de mens. Daarnaast zijn er ook veel

maatregelen die moeten gebeuren die wel veel geld gaan kosten. Voorbeelden zijn natuurbouwprojecten, het onderzoek naar en het opruimen van vervuilde waterbodems, het terugkrijgen van een goede waterkwaliteit. Maar het mag eigenlijk geen vraag zijn of wij die gelden beschikbaar willen stellen: voor een schoon milieu met rijke natuurwaarden dient de samenleving als geheel zijn verantwoordelijkheid te dragen.

Otterwerkgroep Noord-Holland

De otterwerkgroep is een afdeling van de landelijke organisatie de Stichting Otterstation Nederland. De werkgroep heeft Noord-Holland als haar werkterrein. De doelstelling van de werkgroep is het herstel van de levensgemeenschap van het zoetwatermilieu in Noord-Holland, waarbij de, vrijwillige, terugkeer van de Otter als ideaal wordt gezien.

Om haar doel te bereiken probeert de werkgroep invloed uit te oefenen op het beleid in zake het zoetwatermilieu. Ze kan de knelpunten aangeven en adviseren over de te nemen maatregelen. Zonodig worden er beheersplannen gemaakt. Het daadwerkelijke uitvoeren

van de plannen en de maatregelen wordt echter niet door de werkgroep zelf gedaan. Er kan bijvoorbeeld wel een beroep worden gedaan op de stichting VNLB Noord-Holland (Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer) indien de omschakeling van traditioneel beheer naar ecologisch beheer moeilijkheden oplevert of als er nog geen ervaring met ecologisch beheer is. Maar het streven is, dat de betrokken instelling of organisatie het beheer uiteindelijk zelf gaat doen.

In de aan te stellen commissie die opdracht krijgt tot de uitvoering van het provincieplan, zal de otterwerkgroep zijn vertegenwoordigd. Binnen deze commissie ziet de werkgroep grote mogelijkheden tot het realiseren van een natte ecologische infrastructuur in Noord-Holland.

Wij hopen oprecht, dat deze ecologische infrastructuur er zal komen: Noord-Holland is een provincie van water, is zelfs voor het grootste deel uit het water gepompt. Laten wij onze wortels niet verder aantasten en aan het herstel beginnen, voor het welzijn van vele soorten, niet in de laatste plaats de mens.

■ Annemieke Bergfeld, voorzitter van de Otterwerkgroep Noord-Holland, afdeling van de Stichting Otterstation Nederland, Johan Vermeerstraat 1, 1741 KK Schagen, 02240 - 96 202, bgg. 98 880.

■ Annemiek Bergfeld, Prunusstraat 6, 1741 SP Schagen, 02240-98 880.

LITTERATUUR: Bergfeld, A. (1989): Millieu en Otter. Schagen.

Ministerie van Landbouw en Visserij, (1989): De otter in perspectief; een perspectief voor de otter. Herstelplan leefgebieden otter. 's-Gravenhage.

Ministerie van Landbouw en Visserij, (1989): Natuurbeleidsplan 's-Gravenhage.

Ringenaaldu, F., D. Wansink & C. Zoon (1989): Herstel van otterleefgebieden in Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal. Groningen.